

Пётра Мурзёнак: ЦАРКВА І НАЦЫЯ

Ключавыя словы: рэлігія, канфесіі, нацыянальнае будаўніцтва

Царква з'яўляецца адным з тых інстытутаў, якія ўплываюць на працэсы нацыянальнага будаўніцтва. Аднак, у якой ступені? Відаць, што гэта залежыць як ад значнасьці уплыву царквы на рэлігійную і нацыянальную сьвядомасьць грамадзян, так і ад фармальных і нефармальных узаемаадносін паміж царквой і дзяржаўнымі структурамі.

Увогуле, асноўнае прызначэньне царквы гэта быць пасярэднікам паміж веруючым чалавекам і богам. Рэлігійныя пастулаты амаль кожнай рэлігійнай канфесіі клічуць да добра і выходзяць людзей Беларусі на агульначалавечых каштоўнасьцях і на прынцыпах хрысьціянскай маралі (у асноўным), і ў гэтым сэнсе, відавочна, што яны могуць на ўзроўні асобы ўмацоўваць маральныя асновы, на якіх будуюцца нацыя. У выпадку, калі царква выходзіць за межы гэтых узаемаадносін і пачынае праяўляць сябе ў сферы адносін дзяржава-чалавек ці дзяржава-дзяржава, узнікаюць праблемы. Па аб'ектыўных і суб'ектыўных прычынах розныя рэлігійныя канфесіі спаборнічаюць між сабой і перашкаджаюць працэсам кансалідацыі нацыі: па-першае, тая ці іншая канфесія, як правіла, знаходзіцца па-над нацыяй-народам-дзяржавай; па-другое, розныя цэрквы падсьвядома распальваюць варожасьць паміж людзьмі нават аднаго этнасу; і па-трэцяе, не бяруцца да ўвагі інтарэсы нерэлігійных людзей і атэістаў.

Не абмяркоўваючы права кожнага чалавека верыць ці ня верыць у Бога, звернемся да звестак, якія характарызуюць стан рэлігійных свабод у краіне. Суадносіны рэлігіі, дзяржавы і грамадзян Беларусі рэгулююцца Кастытуцыяй Рэспублікі Беларусь і Законам Рэспублікі Беларусь «Аб свабодзе сумленьня і рэлігійных арганізацыях» (№ 137-З, 31.10.2002). Паводле Канстытуцыі *“Рэлігіі і веравызнаньні роўныя перад законам» (Артыкул 16), і «Кожны мае права самастойна вызначаць свае адносіны да рэлігіі, асабіста або сумесна з іншымі вызнаваць любую рэлігію або не вызнаваць ніякай ...» (Артыкул 31).* Гэтыя ж палажэньні ёсьць і ў упамянутым вышэй Законе, за выключэньнем аднаго, зьмешчанага не ў асноўным тэксьце Закона, а ў яго прэамбуле, якое можа трактавацца як перавага адной царквы ў адносінах да іншых, а менавіта:

“Гэты Закон рэгулюе праваадносіны ў галіне правоў чалавека і грамадзяніна на свабоду сумленьня і свабоду веравызнаньня, а таксама вызначае прававыя асновы стварэньня і дзейнасьці рэлігійных арганізацый зыходзячы з: ... прызнаньня вызначальнай ролі Праваслаўнай царквы ў гістарычным стаўленьні і развіцьці

духоўных, культурных і дзяржаўных традыцый беларускага народа; духоўнай, культурнай і гістарычнай ролі Каталіцкай царквы на тэрыторыі Беларусі; неаддзельнасьці ад агульнай гісторыі народа Беларусі Евангелічна-лютэранскай царквы, іудаізму і ісламу ...”.

З Закона вынікае, што, па-першае, не ўсе магчымыя царквы ўпамянута ў ім; па-другое, прызнаньне вызначальнай ролі Праваслаўнай царквы ў гістарычным развіцьці беларускага народа прыніжае роль іншых рэлігійных канфесій, і ў дадатак, выключае, да прыкладу, вядомую гістарычную роль Уніяцкай царквы, якая ўвогуле не ўпамінаецца.

Беларусь праз які праходзіла паслядоўна праз паганства-праваслаўе-каталіцтва-пратэстантызм-уніяцтва-зноў праваслаўе. Ацаніць найбольшую важнасьць адной якой-небудзь царквы для кожнага з гэтых перыядаў (паганства, Хрышчэньне, Рэфармацыя, Контрэффармацыя, рэпрэсіі супраць уніяцкай царквы) з пункту гледжаньня уплыву на развіцьцё беларускай нацыі вельмі складана. Да прыкладу, уніяцтва ў Беларусі існавала больш за 200 год, пачынаючы з Брэсцкай Уніі (1596) і да 1839 года, калі Уніяцкая царква была скасавана і далучана да Рускай праваслаўнай царквы. У канцы 18-га стагоддзя да Уніяцкай царквы належала больш за 70% насельніцтва Беларусі. Падаецца, што як прэферэнцыі, якія дзяржава дае праваслаўю, так і прыцягненьні пратэстантаў, католікаў з’яўляюцца памылковымі дзеяньнямі ўрада, бо не вядуць да нацыянальнай згоды ў дзяржаве, а значыць, памяншаюць умовы для нацыянальнай свабоды, бясьпекі і развіцьця нацыі.

Магчыма, што палажэньне аб “вызначальнай ролі Праваслаўнай царквы” прыйшло ў Закон ад жаданьня кіраўніцтва дзяржавы мець галоўную царкву, да якой можна было б апелываць у пытаньнях падтрымкі ўлады. Многімі дзяржавамі ў гісторыі рабіліся спробы ўсталяваць адну дзяржаўную рэлігію ў краіне для ўмацаваньня дзяржаўнасьці ці нацыянальнай свабоды, дзе жылі людзі з рознымі веравызнаньнямі. Аднак, ў сваёй большасьці гэтыя спробы сканчаліся міжканфесійнымі канфліктамі (найбольш яркі прыклад барацьба паміж пратэстантамі і католікамі у Францыі ў мінулым). Сюды трэба дадаць і сучасныя сутыкненьні: паміж праваслаўем і ісламам у Расіі; паміж праваслаўем і праваслаўем на Украіне; паміж ісламам і іудаізмам, паміж ісламам і каталіцызмам у шэрагу краін: ЦАР, Уганда, Філіпіны, Пакістан, Егіпет). Прыклады краін, дзе абсалютная большасьць насельніцтва належыць да адной канфесіі (Польшча, Філіпіны) з’яўляюцца выключэньнем. Аднак, нават у Філіпінах, дзе менш 5% людзей належаць да ісламу, час ад часу ўзнікаюць узброеныя канфлікты заснаваныя на рэлігійнай розьні. Не адмаўляючы групам людзей ці этнасам у праве на рэлігійную самаідэнтыфікацыю, можна толькі адзначыць, што царква, калі і ўплывае на нацыянальнае будаўніцтва, то ў канчатковым выглядзе толькі ў адмоўным сэнсе. Па стану на сёняшні дзень, на

шчасьце, самі беларусы ацэньваюць міжканфесійныя адносіны ў сваёй краіне як спакойныя.

Якім чынам і ў якім аб'ёме царква можа ўплываць на грамадскае жыццё ў Беларусі? Яшчэ нядаўна, у савецкі час, любая царква была прыгнечана. Не дзіва, што ў пост-савецкі перыяд колькасць вернікаў у Беларусі ўзрасла. Так, калі ў 1987 годзе да вернікаў адносілі сябе 15% насельніцтва, то па звестках Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Рэспублікі Беларусь у 2007 годзе такіх было каля 50%, а ў 2010 г. – 58.9%. Часткова гэта можна растлумачыць эфектам адмены забароны, а таксама тым, што некаторыя людзі баяліся дэманстраваць свае адносіны да царквы. Малаверагодна, што можна чакаць далейшага павышэння долі вернікаў, зыходзячы з таго, што рэлігіёзнасць насельніцтва ў многіх краінах змяншаецца.

Рэлігійныя свабоды ёсць важнейшым кампанентам індывідуальных правоў і свабод. Аднак, трэба адзначыць, што рэлігія ня ёсць агульнай каштоўнасцю для ўсіх. Пытаньне аб прыналежнасці да той ці іншай царквы пры перапісах насельніцтва не задаецца. Таму ўсе звесткі атрымліваюцца пры апытаннях і вынікі пры гэтым могуць у некаторай ступені адрознівацца. Так, па звестках Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Рэспублікі Беларусь ў 2010 г. значная частка насельніцтва (41.1%) былі нявернікамі. Паводле апытанняў ([Gallup poll, 2007-2008](#)) Беларусь трапляе ў катэгорыю краін з найменшай рэлігіёзнасцю. На пытаньне наколькі важная для вас рэлігія ў паўсядзённым жыцці толькі 27% беларусаў адказалі станоўча. Гэта 11-е месца сярод краін з найменшай ролюю рэлігіі ў жыцці (гл. таліцу злева). Такім чынам, на сёняшні дзень значная доля людзей у Беларусі да рэлігіі ніяк не належыць.

Для параўнання, ніжэй зьмешчана доля ўмераных (табліца пасярэдзіне) і максімальных (табліца справа) станоўчых адказаў на гэта ж пытаньне. У Егіпце гэта доля складае 100%, Бангладэш – 99%, Аўстрыі – 55%, Сербіі – 51%, Эстоніі – 14%.

Top 11 Least Religious Countries

Is religion an important part of your daily life?

Country	% Yes
Estonia	14
Sweden	17
Denmark	18
Norway	20
Czech Republic	21
Azerbaijan	21
Hong Kong	22
Japan	25
France	25
Mongolia	27
Belarus	27

2007-2008

GALLUP POLL

Countries With Comparable Religiosity

Is religion an important part of your daily life?

Country	% Yes
Switzerland	42
South Korea	45
Canada	45
Taiwan	45
Montenegro	46
Slovakia	47
Israel	50
Singapore	50
Serbia	51
Austria	55

2007-2008

GALLUP POLL

Top 11 Most Religious Countries

Is religion an important part of your daily life?

Country	% Yes
Egypt	100
Bangladesh	99
Sri Lanka	99
Indonesia	98
Congo (Kinshasa)	98
Sierra Leone	98
Malawi	98
Senegal	98
Djibouti	98
Morocco	98
United Arab Emirates	98

2007-2008

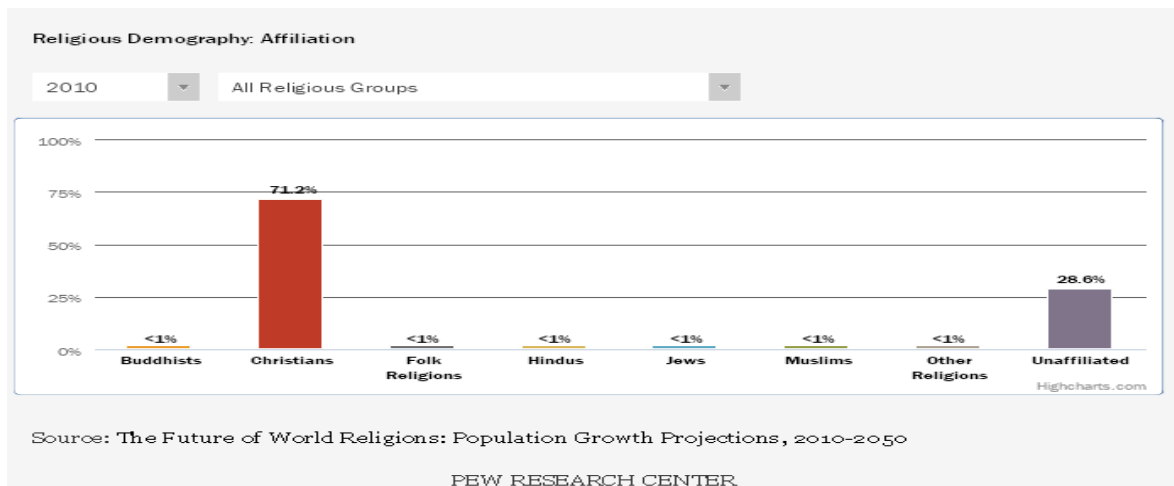
GALLUP POLL

[Паводле апытання](#) аб канфесійнай прыналежнасці людзей Беларусі, праведзенае Інфармацыйна-аналітычным цэнтрам (ІАЦ) пры Адміністрацыі Прэзідэнта ў 2011 годзе, 93,5% рэспандэнтаў аднеслі сябе да той або іншай рэлігіі, з іх: 81% — праваслаўныя (паводле ІАЦ, каля 75% ад агульнай колькасці насельніцтва); 10,5% — каталікі (каля 9% ад агульнай колькасці); 2% — іншыя рэлігіі. Невядома, якую метадку выкарыстоўваў ІАЦ, аднак атрыманыя звесткі ў значнай ступені не супадаюць са звесткамі атрыманымі другой афіцыйнай установай; паводле Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў РБ (гэтыя ж лічбы прыведзены і [на старонках вэб-сайта Міністэрства замежных спраў Беларусі](#)), у 2010 годзе 58,9% грамадзянаў аднеслі сябе да тае або іншае рэлігіі, з іх 82,5% — праваслаўныя (48,3% ад агульнай колькасці насельніцтва), 12% — каталікі (7,1% ад агульнай колькасці), 6% — іншыя рэлігіі (3,5% ад агульнай колькасці). Магчыма, што істотныя разыходжанні ў долі праваслаўных сярод усяго насельніцтва у гэтых двух апытаннях (75% і 48%, адпаведна), звязаны з розным падыходам у разліках. Паводле ІАЦ, колькасць людзей, якія заявілі, што яны вераць у Бога складае 65%; калі зрабіць папраўку на гэту лічбу, то доля праваслаўных складзе 52,7% (а не 75%) ад агульнай колькасці насельніцтва ($65\% \times 81\% / 100 = 52,7\%$), што блізка да звестак Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў РБ. Гэтыя лічбы кажуць аб тым, што ні адна з канфесій не мае пераважнага ўплыву на насельніцтва, хаця традыцыйна лічыцца, што Беларусь – краіна праваслаўная.

Ні адна з рэлігійных канфесій у Беларусі не мае абсалютнай большасці і па колькасці рэлігійных суполак (глядзіце табліцу; [Апарат Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў РБ, на 01.01.2012](#)). У краіне 27 веравызнанняў (канфесій ці іх напрамкаў), якія ў асноўным належаць да хрысціянскай веры. Лідэрам з’яўляецца праваслаўная царква, якая мае 1567 суполак, што складае 48.8% ад усіх рэлігійных суполак ў Беларусі (3210), на другім месцы хрысціяне веры евангельскай – 512 (16%), на трэцім – рымска-каталіцкая царква – 479 (14.9%). Неадпаведнасць значнай долі суполак і невялікай долі ад агульнай колькасці насельніцтва для некаторых канфесій/напрамкаў, відаць, абумоўлена малалікасцю вернікаў у суполках.

Найменьне канфесіі\напрамку	Колькасць суполак	Працэнт
Праваслаўная царква	1567	48.8
Хрысціяне веры эвангельскай	512	16.0
Рымска-каталіцкая царква	479	14.9
Эвангельскія хрысціяне-баптысты	286	8.9
Адвэнтысты сёмага дня	73	2.3
Хрысціяне поўнага Эвангельля	55	1.7
Юдаізм	36	1.1
Стараабрадчая царква	33	1.0
Лютэранская царква	27	0.8
Сведкі Яговы	27	0.8
Іслам	25	0.8
Новаапостальская царква	21	0.7
Прагрэсіўны юдаізм	17	0.5
Грэка-каталіцкая царква	15	0.5
Іншыя	37	1.2
	Усяго суполак: 3210	100%

Беларусь краіна славянская; беларусы (83.7%), рускія (8.3%), палякі (3.7%) і украінцы (1.7%) разам складаюць 97% насельніцтва краіны (перапіс 2009). Славяне прытрымліваюцца ў асноўным хрысціянскай веры. Еўрапейскае бюро (2008 European Values Survey) прыводзіць прагнозныя звесткі, якія сведчаць, што доля хрысціян у Беларусі будзе заставацца больш-менш стабільнай на працягу 40 год, нягледзячы на некаторае скарачэнне агульнай колькасці насельніцтва і павелічэнне долі мусульман да 2.4% ў 2050 г. Доля нерэлігійных людзей у Беларусі паводле гэтага апытання складала ў 2010 г. 28.6% (глядзі [малюнак](#) і [табліцу](#) ніжэй).

Табліца. Прагноз рэлігійных суадносін у Беларусі на 40 год (Pew Research Center)

	Хрысціяне	Іслам	Не рэлігійныя	Хінду	Буддзісты	Народныя рэлігіі	Яўрэі	Іншыя	Разам
2010	6,830,000	20,000	2,740,000	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	9,600,000
2020	6,650,000	50,000	2,690,000	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	9,410,000
2030	6,450,000	100,000	2,570,000	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	9,130,000
2040	6,250,000	150,000	2,400,000	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	8,810,000
2050	6,060,000	200,000	2,230,000	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	< 10т	8,510,000

Нягледзячы на ўключэнне значнай часткі грамадзян у рэлігійнае жыццё, іх актыўнасць ў гэтай сферы ня ёсць высокай. Па [вестках Інстытута сацыялогіі НАН Беларусі](#), у Беларусі ў 2011 г. было 19.9% сапраўды веруючых, сярод іх праваслаўных - 57.3%, католікаў - 34.5%, пратэстантаў – 3.1%, у пераліку на ўсё насельніцтва гэта складае – 14.3%, 8.6%, і 0.7%, адпаведна. Да прыкладу, па вестках Міністэрства ўнутраных спраў РБ, на Раство Хрыстова ў ноч на 7 студзеня 2015 г. праваслаўныя цэрквы ў Беларусі наведалі 119.800 чалавек, што складае не болей за 0.15% ад насельніцтва краіны, у храмах і прыходах Мінска ў мерапрыемствах 6 і 7 студзеня ўзялі ўдзел блізу 52 тысяч грамадзян або 2.9% ад насельніцтва горада ([“Хартыя 97”, 8.01.2015](#)).

Такім чынам, як па ахопу насельніцтва, так і па актыўнасці саміх вернікаў, ні адна з цэркваў у Беларусі не мае пераважнага уплыву на большасць насельніцтва, уключаючы праваслаўную царкву, роля якой у грамадстве перабольшана.

Заклучэнне

1. Кожная з цэркваў\канфесій паасобку маглі б мець станоўчы уплыў на індывідуальным узроўні ў падтрыманні адпаведнай маральнасці і менталітэту, якія павінны ляжаць у падмурку нацыі. Аднак, сёняшняя царква ня ёсць важным інстытутам будаўніцтва нацыі і не спрыяе яе ўмацаванню і яднанню. Розныя цэрквы стаяць па-над нацыяй\дзяржавай, па аб'ектыўных ці суб'ектыўных прычынах сеюць варожасць паміж рознымі канфесіямі, не ўлічваюць інтарэсы нявернікаў і атэістаў.
2. Нягледзячы на тое, што значная частка насельніцтва (58.9%) належыць да той ці іншай царквы, колькасць актыўных вернікаў, паводле розных апытанняў, даволі нізкая (20-27%). Разам з істотнай доляй нявернікаў у краіне (41.1%), і з улікам існуючай тэндэнцыі да змяншэння ролі царквы ў паўсядзённым жыцці грамадзян магчымая патрымка царквы ў дзяржаўным\нацыянальным будаўніцтве ў будучыні, здаецца, будзе невысокай.
3. Праваслаўе з'яўляецца уплывовай царквой ў Беларусі, аднак, яго роль у грамадстве мэтанакіравана перабольшваецца. Паводле розных апытанняў, праваслаў'е ахоплівае менш паловы насельніцтва Беларусі: у краіне 27 веравызванняў (канфесій ці іх напрамкаў) з агульнай колькасцю ў 3210 рэлігійных суполак, сярод іх да праваслаўнай царквы належыць 1567 рэлігійных суполак або 48.8%; доля праваслаўных сярод агульнай колькасці насельніцтва складае 48.9%.

Piotra Murzionak: CHURCH AND NATION

(Abstract, magazine "CULTURE, NATION", June 2015, issue 10, pp. 6-13)

1. Each of the churches \ confessions alone could have a positive impact on the individual level in the maintenance of appropriate morality and mentality, which should be the basis of the nation. However, the church today is not the important institution of nation-building, and does not contribute to its strengthening and unity. Various churches stand on top of the nation \ state, for objective or subjective reasons sow enmity between faiths and do not take into account the interests of non-believers and atheists.
2. Despite the fact that a significant part of the population (58.9%) belongs to this or that church, the number of active members, according to various surveys, is rather low (20-27%). Together with a significant share of non-believers in the country (41.1%), and taking into account the current trend to reduction of the role of the Church in the daily life of citizens, a possible church support in the state \ nation-building in the future seems to be low.
3. The Orthodox Church is an influential church in Belarus, however, its role in the society deliberately exaggerated. According to various polls, Orthodoxy covers less than half of the population of Belarus: the country has 27 confessions with a total of 3210 religious communities, including 1567 religious communities (48.8%) which belong to the Orthodox Church; the proportion of Orthodox among the total population is 48.9%.